

Экологик Барқарорликни Таъминлаш Бугунги Куннинг Долзарб Масаласидир

¹ Адизова Ҳамида
Рахимовна

² Раззоқова Азиза
Абдураззоқовна

¹ Бухоро давлат университети. Экология ва
география кафедраси катта ўқитувчиси

² Бухоро шаҳар 7- махсус мактаб интернат
ўқитувчиси

Резюме: Ушбу мақолада Ёш авлоднинг экологик- ҳукукий таълим- тарбияси экологик маданияти ва маънавиятини замон талаблари асосида такомиллаштириб бориб экологик ҳавфсизликнинг ҳал қилувчи омиллари саналади. Бу ҳолоат инсоният ва табиат ўртасидаги муносабатлик ва унинг қонуниятларини яхши билиши ҳамда иқтисодий фалсафий техник педагогик ва ҳукукий юналишларни тизимли равишда ўзлаштиришни ҳам тақозо этиб мамлакатимизда бу борада олиб бораётган ишлар халқаро андозаларга мос характерланади.

Калит сўзлар: Барқарор, кимё, саноат, меъёрий-ҳукукий, асбаблар, европа, иқтисод, стратегия, вильнюс, экоҳаракат, табиат, халқаро, конвенция, миллат.

Бугунги кунда экология барқарорликни таъминлаш, атроф муҳит тозаллигини асраш бутун инсоният олдида турган энг долзарб масалалардан биридир. Олиб борилган экологик кузатув ва тадқиқот натижаларига кўра, кимё саноатининг чиқиндилари аммиакнинг атмосфера ҳавосидаги асосий манбаларидан бири ҳисобланади. Шу боисдан, ҳозирги кунда атмосфера ва атроф муҳитга ифлослантирувчи моддалар чиқишини камайтириш, табиий сув манбаларидан тартибли ва самарали фойдаланишни ташкил этиш, шу ва бошқа йўللар билан экологик тизим издан чиқиши ҳамда инсон соғлиғига етказилиши мумкин бўлган зарарларнинг олдини олиш долзарб муммолардан бири бўлиб қолмоқда.

Ҳозирга кунда экологик ҳукукий таълимнинг асосий вазифаси-атроф –муҳит муҳофазаси ва табиатдан фойдаланиш соҳасидаги меъёрий-ҳукукий базаларн ривожлантириш ва такомиллаштириш, экологик назоратни амалга ошириш учун меъёрий-ҳукукий ҳужжатлар ишлаб чиқиш, экологик таълим ва барқарор ривожланиш ва такомиллаштириш, аҳолининг экологик маданиятни юксалтириш, экологик муаммоларни ҳал этишга жамиятнинг турли мамлакатларини тарғиб қилишдан иборат бўлмоғи лозим. Экологик ҳукукий таълимни олиб боришда халқаро шартнома ва конвенция талабларини бажариш ҳам ўта муҳимдир.

Жумладан мамлакатимизда кўплаб халқаро конвенциялар ратификация қилинди. айниқса, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти бош Асбабларнинг Барқарор ривожланиш учун таълимни амалга ошириш Декадаси (2005-2014 йил) бўйича қарор, БМТ Европа иқтисодий

комиссиясининг Барқарор тараққиёт таълим бўйича Стратегияси (Вильнюс, 2005 йил) ҳам жужа катта аҳамиятга эгадир.

Этироф этиш ўринлики, 2008 йил 2 августда экоҳаракатнинг ташкил этилганлиги мамлакатимизда экологик жамоат бирлашмалари ривожланишининг янги босқичини бошлаб берди. Айниқса, юртимизда фаолият юритаётган экологик жамоат бирлашмалари экоҳаракат тимсолида атроф табиий муҳит ва инсон саломатлиги муҳофазаси бўйича барча саъй-ҳаракатларни бирлаштириш ҳамда сафарбар этиш имкониятига эга бўлинди ва бунда ёшларимизнинг фаол иштироки муҳим аҳамият касб этмоқда.

Шу маънода, экологик ҳукукий таълимнинг туб маъноси- бу табиат, жамият ва инсон ўртасидаги мутаносибликни ва уларни бир-бирларига боғловчи табиий ҳамда ижтимоий қонунларни ўрганиш, уларни ҳаётга татбиқ этиш йўли билан экологик барқарорликни сақлашдан иборат бўлади.

Ўзбекистон Республикасининг юқоридаги халқаро конвенция талабларини бажаришдаги фаолияти жаҳон андозаларига мослиги билан алоҳида аҳамиятга эга бўлиб, ҳозирги пайтдаги экологик ҳукукий тарбиялаш муаммосининг халқаро миқёсда ижобий ҳол этилишида ўзига хос ўрин касб этмоқда.

Масалан Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг 1992 йил Рио-да-Жанейро шаҳрида “Атроф муҳит тараққиёт” мавзусидаги бўлиб ўтган конференциясида жаҳон жамоатчилигининг эътибори табиатни асраш, атроф муҳитни муҳофаза қилиш ва табиат ресурсларидан оқилона фойдаланиш муаммосига қаратди. Чунки айни вақтда ер юзида 7,5 миллиарддан ошиқ аҳолининг 1,2 миллиард нафари тоза ичимлик сувига муҳтож, 2,3 миллиард нафар одам санитария ҳолати талаб даражасига жавоб бермайдиган сувдан фойдалинишга мажбур бўлмоқда. Яна бир муаммо, дунё аҳолисининг ҳар 10 нафаридан 4 нафари тоза ичимлик суви етишмайдиган ҳудудларда яшамокда.

Шудай экан, экологик ҳукукий таълимнинг асосий вазифалари ва мақсади ҳам инсон ва табиат ўртасидаги муаммоларнинг келиб чиқиш сабабларини аниқлаш ва ечиш, етарли экологик ҳукукий билимларга эга бўлган ҳолда ўрнатилган қонун талаблари асосида атроф табиий муҳит муҳофазасини амалга ошириш ва экологик хавфсизликни таъминлашдан иборат бўлмоғи лозим. Шу аснода ҳозирги пайтда экологик ҳукукий таълимнинг қуйидаги долзарб вазифаларини ҳам таъкидлаб ўтиш ўринлидир.

- Жамият ва табиат ривожланиш қонунлари, улар ўртасидаги муносабларни инсонга чуқур ўргатиш ва замонавий фикрлай оладиган етук билимли баркамол авладни етиштириш ва тарбиялаш;
- Инсонлар ўзлари яшаб турган муҳитда табиат ва унинг бойликларини кўз қорачиғидек сақлашга хизмат қиладиган ҳамда келажак авлодга бус-бутун қолдирадиган ешларни етиштиришга, тарбиялашга ўз хиссаларини қўшишлари ва бевосита маъсул бўлишлари;
- ижтимоий –иқтисодий режалаштириш ва ишлаб чиқариш кучларини йўналтиришда турли табиий ҳудудларнинг экологик ҳолатини биладиган ва келажакнинг экологик соф ва барқарор ривожланиш режасини тушунадиган, билимли кадрларни тайёрлаш ва уларнинг халқаро андозаларга мос иш фаолияти ташкил этиш;
- жамият аъзолари ўзларининг ижтимоий-иқтисодий, маданий, ҳукукий экологик қарашлари ва урф одатларини ривожлантиришда ўзлари яшаб турган ҳудуд экологик муҳитини, уларнинг инсон ҳаёти ва саломатлигидаги аҳамиятини, еш авлодда табиатга нисбатан меҳр-муҳаббат уйғотиш ҳамда атроф –муҳитни муҳофаза қилиш туғрисидаги, экологик қонун талабларига риоя қилишларини тушунтириб бориш;
- ҳозирги замон талаблари асосида экологик ҳукукий билимлар асосида экологик таҳдид хавф, инқироз ва офатларнинг олдини олишга ҳамда экологик хавфсизликни таъминлаш

масалаларига алоҳида эътибор беришларини тушунтириш ва ўргатиш ҳам мақсадга мувофиқдир.

Шундай экан экологик муаммоларни ҳал қилишда экологик ҳуқуқий таълимнинг асосий йўналишларини амалга ошириш ҳам муҳим аҳамиятга эгадир (4).

Бу йўналишларга қуйидагиларни:

- атроф табиий муҳитни муҳофаза қилиш борасида мактабгача таълим муассасаларидан тортиб, юқори олий юртларигача атроф муҳитни муҳофаза қилиш ва экологик хавфсизликни бартараф этишга оид ҳуқуқий таълим берадиган қисқа ва кенгроқ маъхсус курсларни ташкил этиш;
- экологик –ҳуқуқий таълимни барча жойларда жумладан аҳоли ўртасида узлуксиз олиб борилиши таъминлаш ҳамда табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш ва муҳофаза қилиш соҳасидаги фуқароларнинг экологик ҳуқуқий –иқтисодий билимларни кегайтириш;
- экологик муаммоларни ҳал қилиш борасида экологик-ҳуқуқий таълимни кучайтириш, уни тўғри йулга қуйиш ва амалиёт билан чамбарчаслигини таъминлаш мақсадида тегишли экологик амалий тажриба ва кузатишлар олиб бориш;
- замон талаблари асосида баркамол ва замонавий эколог мутахассислар тайёрлашда ҳамда уларга экологик-ҳуқуқий таълим беришда барча фанлардан янги замонавий дастур, ишчи ўқув режа ва шулар асосидаги “Янги авлод дарсликлари” ни тайёрлаб чоп этиш ҳам мақсадга мувофиқдир.
- фикримизча бундай мақсадларга эришиш учун қуйидаги ишларни амалга ошириш ижобий натижа беради, деб ўйлаймиз.
- олий ва ўрта махсус таълим ўқув юртларининг ўқув режалари ва дастурларига “Экология”, “Атроф муҳит муҳофазаси”, “Экологик ҳуқуқий таълим тарбия”. “Экология ҳуқуқи”, “Табиий ресурслар ҳуқуқи”, “Энергетика ҳуқуқи”, “Аграр ҳуқуқи”, каби янги фанлар ва бошқа курсларни кенгроқ ўрганиш;
- экологик ҳуқуқий таълим тарбияга оид ўқув режа ҳамда дарсликларни лицей, коллеж ва олий ўқув юртларига тайёрланадиган мутахассисларни тайёрлаш йўналишларнинг хусусиятларига қараб тузиш ва ўқитиш.

Зеро, бу борада Табиатни муҳофаза қилиш давлат қўмитаси, Олий ва ўрта махсус таълим вазирликларининг 2011 йил 19 июлдаги “Ўзбекистон Республикасининг Барқарор тараққиёт мақсадлари учун таълим концепцияси тўғрисида” ги қўшма қарорлари ижросини таъминлашни назорат қилиб бориш ўта муҳимдир. Шунингдек, Вазирлар Маҳкамасининг 2016 йил 22 сентябрда “Атроф муҳитни муҳофаза қилиш соҳасида фаолият кўрсатаётган ходимларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасин оширишни ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида” ги қарори талаб даражасида ўқитиш ҳам ўта долзарб бўлиб қолмоқда (3).

Алоҳида таъкидлаш жоизки, мамлакатимизда экологик-ҳуқуқий таълим тарбияни такомиллаштириш ва халқаро андозалар асосида ўрганиш мақсадида президентимизнинг 2013 йил 28 июндаги “Юридик кадрлар тайёрлаш тизимини янада такомиллаштириш чора тадбирлари тўғрисида”ги Қарори ҳуқуқшунос кадрларни халқаро талабларга мос тайёрлаш вазифасини қўйди ва унга асосан Тошкент давлат юридик университети бакалавр ва магистрларга “Трансчегаравий сувлар ва атроф-муҳит халқаро ҳуқуқи” махсус фани, “Экология ҳуқуқи”, “Табиий ресурслар ҳуқуқи”, “Энергетика ҳуқуқи”, “Аграр ҳуқуқи”, каби янги фанларнинг ўқитилиши ҳам катта аҳамиятга эга.

Эътиборли томони шундаки, мамлакатимизда узлуксиз экологик таълим Концепцияси ва унинг бажарилиши бўйича дастурларни амалга ошириш натижа бўйича БМТ, ЕИК (Европа Иқтисодий Комиссияси) тавсияларига мувофиқ эколог- мутахассислар тайёрланмоқда.

Ёшларимиз амалдаги барча экологик қонунларимизни яхши билишлари, ушбу қонунлар талабларига оғишмай амал қилишлари лозим. Зеро, мазкур талабларни бажариш учун ёшларнинг экологик-ҳуқуқий онги ва тафаккурни, экологик –ҳуқуқий маънавияти ва маданиятини, экологик-ҳуқуқий таълим-тарбияси ва экологик –ҳуқуқий билимларини оширмасдан эришиш қийин (5).

Қўриниб турибдики, ҳар бир ўсиб улғаяётган ёшларимиз мустақил давлатимизнинг экологик сиёсати ҳамда унинг мазмунини, ҳуқуқий экологик муаммолар ҳамда уларни ҳал қилишнинг ҳуқуқий иқтисодий томонларини яхши билишлари, чуқур экологик-ҳуқуқий билим ҳамда маданиятга эга бўлишлари ва жамият фаолиятининг экологик-ҳуқуқий соҳасида фаол қатнашишлари зарур.

Айни вақтда ер юзида 7,5 миллиарддан ошiq аҳолининг 1,2 миллиард нафари тоза ичимлик сувига муҳтож, 2,3 миллиард нафар одам санитария ҳолати талаб даражасига жавоб бермайдиган сувдан фойдаланишга мажбур бўлмоқда. Яна бир муаммо, дунё аҳолисининг ҳар 10 нафаридан 4 нафари тоза ичимлик суви етишмайдиган ҳудудларда яшамокда.

Адабиётлар

1. A.E.Kholliyev, U.T.Norboyeva, X.R.Adizova, F.A.Fayziyeva/ Effects of mikroelements on Drought Resistance of Cotton Plant. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, Vol 24, Issue 02, 2020. ISSN: 1475-7192. P. 643-648.
2. Норбоева У.Т., Хўжаев Ж.Х., Холлиев А.Э. Тупроқ шўрланиши ва ғўза навларининг маҳсулдорлиги //Хоразм Маъмун Академияси ахборотномаси. №3.- 2019. – Б. 61-65.
3. Norboyeva U.T., Kholliyev A.E. Physiology, Productivity and Cotton Plant Adaptation under the Conditions of Soil Salinity. International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE) // Volume-8, Issue-2.S3, July 2019. – P. 1611– 1613. № 3. Scopus.
4. Karshiyeva D.R.,Atmospheric dust and its effects on human health//ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. Voleme: 11 Issue: 03I May 2021 ISSN: 2249-7137. Page 1168-1172
5. Ҳ.Р.Адилова. Экологик тарбияни еш авлоддан бошлайлик. Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш ва уларни қайта тиклаш. Респ илм.амал конф материаллари. 21. Април 2018. Бухоро